

แนวทางพัฒนาการเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป: บทสังเคราะห์จากคู่มือการเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป¹

วิลัยลักษณ์ วิเศษรัตน์², ดุลยวิทย์ นาคนาวา³

Received: December 14, 2022

Revised: April 7, 2023

Accepted: May 5, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ วิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอแนวทางพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป งานวิจัยชิ้นนี้เป็นวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเลือกข้อมูลตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากคู่มือการเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไปที่วางขายในท้องตลาดจำนวน 17 รายการ และทำการพรรณนาข้อมูล วิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่าคู่มือเรียนภาษาอาหรับในภาพรวมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) คู่มือเรียนไวยากรณ์อาหรับ (2) คู่มือศัพท์ภาษาอาหรับ และ (3) คู่มือสนทนาภาษาอาหรับ ทั้งนี้คู่มือแต่ละประเภทประสบปัญหาต่างกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบในคู่มือเรียนภาษาอาหรับทุกประเภทคือ ปัญหาในเรื่องการตรวจทานต้นฉบับ ข้อผิดพลาดในการพิมพ์ ดังนั้นแนวทางพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป คือพัฒนาต้นฉบับและเพิ่มความเข้มข้นในการตรวจทานทางวิชาการ

คำสำคัญ: ภาษาอาหรับ, การเรียนภาษา, คู่มือเรียนไวยากรณ์, คู่มือเรียนศัพท์, คู่มือเรียนบทสนทนา

¹ บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยวิทยาเขตปัตตานี ประเภททุนพัฒนานักวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2564

² หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาภาษาอาหรับเพื่อธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
อีเมล: wilailak.w@psu.ac.th

³ หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาภาษาอาหรับ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อีเมล: dulyawit.n@ru.ac.th

The Approach to Develop Arabic Learning for General Speaker: a Synthesis from Arabic Learning Handbook for Ordinary People⁴

Wilailak Wisatrat⁵, Dulyawit Naknawa⁶

Received: *December 14, 2022*

Revised: *April 7, 2023*

Accepted: *May 5, 2023*

Abstract

This research explores, analyzes, and proposes an approach to develop an Arabic language learning manual for the general public, applying a qualitative method by selecting purposive sampling data from 17 Arabic learning manuals from the public book market. Results showed that Arabic language learning manuals can be divided into three main types: (1) grammar manuals (2) vocabulary manuals and (3) conversation manuals. However, each type of manual has different problems. The main problem with all types is a lack of proofreading, resulting in typing errors. Therefore, the main approach to develop an Arabic learning manual is to refine manuscripts and conduct a more intensive academic review.

Keyword: Arabic language, Language Learning, Grammar Learning Handbook, Vocabulary Learning Handbook, Conversation Learning Handbook

⁴ This article is part of research funded by the Pattani Campus Research Fund. Type of research fund fiscal year 2021

⁵ Affiliation: Arabic for Business Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince Songkla University, Pattani Province Campus

E-mail: wilailak.w@psu.ac.th

⁶ Affiliation: Arabic Section, Faculty of Humanity, Ramkhamhaeng University

E-mail: dulyawit.n@ru.ac.th

1. บทนำ

ภาษาอาหรับในปัจจุบันมีความสำคัญกับประเทศไทยในด้านการศึกษา โดยถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในการทดสอบวิชาความถนัดทางวิชาการและวิชาชีพ (Professional and Academic Aptitude Test: PAT) อีกทั้งเป็นรายวิชาในการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอิสลามศึกษา (Islamic National Educational Test: I-NET) นอกจากนี้ ในด้านการบริการ ภาษาอาหรับมีส่วนสำคัญในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) พ.ศ. 2560 -2569 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการจัดบริการสุขภาพ (Department of Health Service Support, 2016) เพราะกลุ่มลูกค้านักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากตะวันออกกลาง แม้จะมีสัดส่วนไม่มาก แต่กลับมีกำลังซื้อสูงและมีการใช้จ่ายในโรงพยาบาลสูงกว่าชาติอื่น (Kasikorn Research Center, 2016; Sarika, 2017)

เมื่อกลับมามองการศึกษาและวิจัยภาษาอาหรับในประเทศไทยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อสถานการณ์การเรียนและการใช้ภาษาอาหรับในบริบทที่ค่อนข้างเป็นทางการ (Dulyawit, 2018) กล่าวคือหากเป็นการวิจัยเอกสารก็มักมุ่งประเด็นไปที่ตำราเรียนหรือหลักสูตรภาษาอาหรับในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย แต่หากเป็นประเด็นศึกษาการใช้ภาษาอาหรับก็มักมุ่งประเด็นไปที่วิจัยในชั้นเรียน ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนภาษาอาหรับ หรือความพึงพอใจของนายจ้าง (Romyi, 2017) แนวทางศึกษาดังกล่าวมีส่วนที่ขาดหายไป นั่นคือการศึกษากลุ่มตัวอย่างจากบุคคลทั่วไปซึ่งอยู่นอกการศึกษาในระบบ บุคคลทั่วไปในที่นี้มีลักษณะต่างกับผู้เรียนในระบบ โดยอาจเป็นกลุ่มผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานภาษาอาหรับ เป็นกลุ่มผู้เรียนที่ต้องการศึกษาภาษาอาหรับด้วยตนเอง หรือกลุ่มที่ต้องทำงานในบริบทที่เกี่ยวข้องกับชาวอาหรับ บุคคลทั่วไปเหล่านี้ มีจำนวนไม่น้อยกว่าผู้เรียนภาษาอาหรับในระบบตามสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ อีกทั้งเป็นกลุ่มที่ขับเคลื่อนภาคธุรกิจ โดยประกอบอาชีพที่มีปฏิสัมพันธ์กับชาวอาหรับ เช่น ผู้ประกอบการค้ารายย่อย หมอนวดแผนไทย สปา หรือกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้ สื่อการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลทั่วไป ไม่ใช่ตำราไวยากรณ์อาหรับที่เป็นวิชาการอย่างเต็มรูปแบบ หรือตำราเรียนในระบบการศึกษา แต่คือคู่มือเรียนภาษาอาหรับที่มีขายตามท้องตลาด ซึ่งเป็นทรัพยากรหรือสื่อการเรียนภาษาอาหรับที่สามารถเข้าถึงง่าย ใกล้เคียง และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากมีคำแปลและคำอธิบายเป็นภาษาไทย คู่มือเรียนภาษาอาหรับเหล่านี้ปรากฏในแวดวงหนังสือมาหลายสิบปี มีรูปแบบการเขียนที่หลากหลายตามภูมิหลังของผู้แต่ง แต่ยังคงขาดการสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์และวิจัยอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกหนังสือคู่มือเรียนภาษาอาหรับที่เขียนเป็นภาษาไทยในท้องตลาดเป็นหน่วยศึกษา ในฐานะสื่อการเรียนรู้ที่บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้สะดวก เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ลักษณะของคู่มือ พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นบุคคลทั่วไปที่สนใจในภาษาอาหรับ และสามารถพัฒนาเป็นสื่อการเรียนรู้คุณภาพในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป
2. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป
3. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป

3. ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการสำรวจ วิเคราะห์ และนำเสนอแนวทางพัฒนา โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับผู้สนใจทั่วไปที่วางขายในตลาดหนังสือ โดยกำหนดเงื่อนไข 2 เงื่อนไขคือ ต้องเป็นคู่มือที่เขียนเป็นภาษาไทย และไม่ใช้แบบเรียนในสถานศึกษา คณะผู้วิจัยได้สำรวจเบื้องต้นพบหนังสือที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการศึกษา จำนวน 30 เล่มซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 – 2563

4. วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไปตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการศึกษา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากคู่มือการเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไปที่วางขายในท้องตลาดจำนวน 17 รายการ (30 เล่ม) และแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่มใหญ่ได้แก่ (1) คู่มือเรียนภาษาอาหรับกลุ่มสอนไวยากรณ์ (2) คู่มือเรียนภาษาอาหรับกลุ่มสอนคำศัพท์และการสนทนา หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์กลวิธีของผู้แต่งในการถ่ายทอดเนื้อหาภาษาอาหรับและพิจารณาความเหมาะสมโดยยึดกลุ่มเป้าหมายผู้อ่านซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสังเคราะห์ปัญหาที่พบจากกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางพัฒนาการเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนวรรณกรรมโดยศึกษาและทบทวนเอกสารเชิงทฤษฎีและผลการศึกษาเกี่ยวกับ ประเด็นภาษาอาหรับในบริบทสังคมไทย ภาษาอาหรับเมื่อปรากฏในภาษาอื่นและแนวทางพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนที่เป็นบุคคลทั่วไปส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานภาษาอาหรับ หรือมีพื้นฐานแค่การอ่านสะกดออกเสียง การถ่ายทอดเป็นภาษาไทยจึงต้องการความเข้าใจบริบทสังคมไทยต่อภาษาอาหรับ กรณีศึกษาที่ปรากฏในบริบทสังคมผู้ใช้ภาษาอื่นเมื่อต้องการสร้างคู่มือเรียนภาษาอาหรับ และแนวทางพัฒนาที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับตลาดหนังสือในตลาดหนังสือที่มีการจัดพิมพ์ เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษากลวิธีและการออกแบบเนื้อหาภาษาอาหรับที่ถ่ายทอดเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยหลักเล็งหนังสือประเภท พจนานุกรม เช่น พจนานุกรมอาหรับ – ไทย ของผู้แต่ง บินมุสลิม หรือพจนานุกรมไทย - อาหรับ อัลมุญญิด อัลอาฟันดี ของผู้แต่ง อำนวย โพธิกระเจณ เช่นเดียวกับหนังสือที่แปลมาจากหนังสือภาษาอาหรับรุ่นเก่าโดยตรง เช่น หลักไวยากรณ์อาหรับเบื้องต้น ของ อรุณ บุญชม ซึ่งแปลโดยตรงจากตำราเรียนภาษาอาหรับ *มะดัน อัล-อัจรูมิยะห์ (متن الأجرومية)* เพราะค่านึงว่าหนังสือหรือตำรารุ่นเก่าอาจไม่ได้วางเนื้อหาเพื่อให้เหมาะกับผู้อ่านทั่วไปที่เป็นคนไทย จึงอาจไม่ตรงกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา อย่างไรก็ตาม หนังสือแปลบางเล่มอยู่ในกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์ เช่น ภาษาอาหรับ สำหรับผู้เริ่มต้น ที่เขียนโดย ชัยยิด อะลี และแปลโดย ฮารูน หะยีหะมะ และ คู่มือสนทนาฉบับพกพา ภาษาอาหรับ ของเบอร์ลิทซ์ (Berlitz) ที่แปลโดย บาซึร เฉลิมไทย ทั้ง 2 เล่มนี้แปลมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ เช่นเดียวกับ ไวยากรณ์อาหรับ ของ อิมรอน มะกุดี ที่แปลมาจากต้นฉบับภาษาอาหรับคือ *อัล-นะห์ว อัล-วาฎิห์ (النحو الواضح)* ของผู้แต่ง *อะลี อัล-ญาริม และ มุศฏ็อฟา อะมีน (علي الجارم ومصطفى أمين)*

ขั้นตอนที่ 3 แบ่งคู่มือเรียนภาษาอาหรับออกเป็นประเภทตามเนื้อหา จากการสังเกตเบื้องต้น ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ (1) กลุ่มคู่มือเรียนไวยากรณ์อาหรับ และ (2) กลุ่มคู่มือเรียนคำศัพท์หรือการสนทนาภาษาอาหรับ นอกจากความ

ถูกต้องในด้านเนื้อหาแล้ว ในส่วนของกลุ่มคู่มือไวยากรณ์อาหรับผู้วิจัยจะมุ่งวิเคราะห์ไปที่การเปรียบเทียบทฤษฎีไวยากรณ์ไทย-อาหรับ กลวิธีการอธิบายถ่ายทอดความหมายการกำหนดนิยามทางไวยากรณ์ และวิธีการนำเสนอเพื่อให้บุคคลทั่วไปศึกษา ทั้งนี้เพราะกรอบคิดทางทฤษฎีไวยากรณ์อาหรับที่เป็นภาษาต้นทางค่อนข้างแตกต่างกับกรอบคิดไวยากรณ์ไทยที่เป็นภาษาปลายทาง คู่มือกลุ่มที่ 1 มีทั้งสิ้น 7 รายการ จำนวน 18 เล่ม รายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 รายชื่อคู่มือเรียนภาษาอาหรับกลุ่มสอนไวยากรณ์

ลำดับ	ชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง	หมายเหตุ
1	ภาษาอาหรับ (1-3)	ชัยวัฒน์ สืบสันติวรพงศ์	
2	ไวยากรณ์อาหรับ อย่างง่าย (1-5)	ปราโมทย์ ศรีอุทัย	
3	ถาม - ตอบ ไวยากรณ์อาหรับ	สามารถ มีสุวรรณ	
4	อันวะห์วู อัลอาฟันดี หลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ (1-2)	อำนวย โพธิ์กระเจิน	
5	ไวยากรณ์อาหรับ (1-5)	อิมรอน มะกูดี	แปล
6	เรียนภาษาอาหรับใน 30 วัน	ม.ฟารุก	
7	ภาษาอาหรับ สำหรับผู้เริ่มต้น	ชัยยิต อะลี (เขียน) ฮารูน หะยีหะมะ (แปล)	แปล

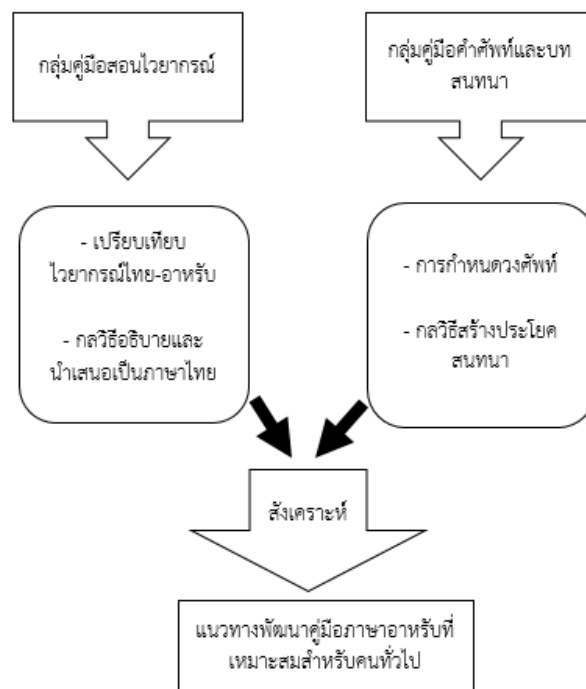
สำหรับกลุ่มที่ 2 ที่เป็นคู่มือสอนคำศัพท์และการสนทนาภาษาอาหรับ คู่มือกลุ่มนี้เน้นไปที่การกำหนดวงศัพท์พร้อมความหมายและกลวิธีสร้างประโยคสนทนาเพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำไปใช้ได้ ผู้วิจัยจึงมุ่งวิเคราะห์กลวิธีในหนังสือกลุ่มนี้โดยใช้กรอบแนวคิดวงความหมาย (semantic domain) ที่ใช้กำหนดหมวดคำที่เกี่ยวข้องกันทั้งในรายการคำศัพท์ และคำที่ประกอบในบทสนทนา หนังสือในกลุ่มนี้มีทั้งสิ้น 10 รายการ จำนวน 12 เล่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังตาราง 2

ตาราง 2 รายชื่อคู่มือเรียนภาษาอาหรับกลุ่มคำศัพท์และการสนทนา

ลำดับ	ชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง	หมายเหตุ
1	คู่มือสนทนาฉบับพกพา ภาษาอาหรับ	Berlitz บาซีร์ เฉลิเมไทย (แปล)	แปล
2	หมวดคำศัพท์ ภาษาอาหรับอย่างง่าย (1-3)	อับดุลลอฮ์ โต๊ะมิ	
3	ภาษาอาหรับสำหรับนักท่องเที่ยว	ซาก็รีน บุญมาเลิศ	
4	สนทนาภาษาอาหรับสำเนียงคอสิจ	อับบาส อิบรอเฮม	
5	อ่านภาษาอาหรับทางลัด	อาจารย์ ม.ฉิมพลี	
6	สนทนาภาษาอาหรับทางลัด	อาจารย์ ม.ฉิมพลี	
7	พูดอาหรับ	นุรูลเลาะห์	แปล
8	ศัพท์หมวดภาษาอาหรับ	อิสมาอีล บินอับดุลเลาะห์	
9	สนทนาภาษาอาหรับ	อ. บินอับดุลเลาะห์	
10	กุญแจภาษาอาหรับ	อิสมาแอล มีสุวรรณ	

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำรายงานการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ (content analysis) พรรณนา (describe) ข้อมูลที่พบ เปรียบเทียบระหว่างคู่มือจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน เพื่อระบุปัญหาที่พบ และข้อดี-ข้อด้อยของคู่มือแต่ละเล่ม พร้อมสรุปผลการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 5 สังเคราะห์ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคู่มือทั้ง 2 กลุ่ม ทั้งนี้ผลที่ได้จากกระบวนการนี้จะเป็แนวทางเสนอแนะ เพื่อพัฒนาหนังสือคู่มือการเรียนรู้ภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป ทั้งในแง่ของการถ่ายทอดเนื้อหาทฤษฎีไวยากรณ์ภาษาอาหรับ การกำหนดวงศัพท์ รวมถึงการสร้างประโยคสนทนา เพื่อผู้อ่านหลักที่เป็นบุคคลทั่วไปสามารถเรียนรู้ภาษาอาหรับได้ แม้จะไม่มีพื้นฐานภาษาอาหรับมาก่อน ทั้งนี้ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปได้ดังภาพ 1

ภาพ 1 ภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

5. ทบทวนวรรณกรรม

ภาษาอาหรับเริ่มแพร่หลายตามการขยายตัวของศาสนาอิสลามขยายตัวในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 โดยปรากฏอิทธิพลในภาษาอื่น ๆ 2 ด้านหลัก ๆ คือ ด้านตัวเขียนและคำยืม ในด้านตัวเขียน อักษรอาหรับกลายเป็นรูปเขียนของภาษาต่าง ๆ หลายภาษา เช่น ภาษาเปอร์เซีย ภาษาตุรกีในสมัยจักรวรรดิออตโตมัน ภาษามลายูแบบบาวี ภาษาอูยกูร์ ภาษาเคอร์ดิส และภาษาปชโต เป็นต้น ในด้านคำยืม พบคำศัพท์ภาษาอาหรับหลาย ๆ คำ ที่ปรากฏในภาษาอื่น เช่น คำว่า soap ‘สบู่’ (صَابُون), camphor ‘การบูร’ (كَافُور), saffron ‘หญ้าฝรั่น’ (زَعْفَرَان), cabbage ‘กะหล่ำปลี’ (كُرْنَب) ในภาษาอังกฤษ คำว่า kertas ‘กระดาษ’ (قِرْطَاس) ในภาษามลายู เช่นเดียวกับคำที่ปรากฏในภาษาไทยผ่านภาษากลุ่มอินเดีย เช่น นิล (نِيل) และขมิ้น (كُمُون) เป็นต้น (Diller & Khanittanan, 2009)

นอกจากคำยืมแล้ว ยังพบหลักฐานอิทธิพลของภาษาอาหรับในภาษาไทยในรูปการทับศัพท์ โดยพบว่า คำยืมภาษาอาหรับในภาษาไทยไม่เจาะจงในวงศัพท์ที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ยังพบในแวดวงความหมายอื่นอีกด้วย เช่น อาญ์ล (อายุชัย) ริชกี (ปัจจัยยังชีพ) อุตต้าช (ครู อาจารย์) (Nisarath, 2010) การที่ภาษาอาหรับปรากฏในภาษาไทย ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องปกติ แต่ยังเป็นเรื่องพึงปฏิบัติ เพราะหากอิงกับทัศนคติของมุสลิมไทย พบว่ามุสลิมไทยมีทัศนะเป็นบวกต่อการทับศัพท์อาหรับในภาษาไทย โดยมองว่าผู้ใช้ภาษาอาหรับปนภาษาไทยเป็นบุคคลที่มีการศึกษา มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีความน่าเชื่อถือ ในแง่ของกลวิธีทางภาษาแล้ว ภาษาอาหรับไม่ได้ปรากฏในภาษาไทยด้วยการทับศัพท์โดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่ยังปรากฏผ่านกลวิธีอื่น ๆ ทางภาษาอีกด้วย ได้แก่ กลวิธีซ้อนคำ เช่น ภัยบาลา (ภัย + بلا) โลกคุณยา (โลก + دنيا) กลวิธีผสมคำ เช่น การชะฟาอะห์ (การ + شفاعة) ชาวกุบูร (ชาว + قبر) และกลวิธีประสมคำ เช่น ชีวิตคุณยา (ชีวิต + دنيا) เสปียงอาคิเราะห์ (เสปียง + آخرة) (Salman, 2014, 2016)

หากพิจารณาในแง่ประวัติศาสตร์ การแปลงานภาษาอาหรับเป็นภาษาไทยในระยะแรกเริ่มจากการแปลอัล-กุรอาน โดยใน พ.ศ. 2494 อัลอิศลาหสมาคมได้แปลบท อัล-ฟาตีหะฮ์ (سورة الفاتحة) และบทอัลบะเกาะเราะฮ์ (سورة البقرة) โองการที่ 1 ถึงโองการที่ 141 ในขณะผลงานแปลความหมายคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นภาษาไทยสมบูรณ์ครบทั้งเล่ม เกิดขึ้นครั้งแรก พ.ศ. 2511 โดยจุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ ในปัจจุบันมีผลงานแปลความหมายคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นภาษาไทยสมบูรณ์ครบ 30 ญุซอ์ จำนวน 7 ผลงาน โดยแปลและตีพิมพ์ในนามบุคคล 6 ผลงาน คือ ต่วน สุวรรณศาสน์, ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์, วินัย สมะฮุน, บรรจง ปินากัน, สุพล บุญมาเลิศ และหุมนอน บิน หัมชะฮ์ หรือสง่า วิไลวรรณ และในนามองค์กร 1 ผลงาน คือสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ (Adisak & Abdullah, 2017) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการแปลภาษาอาหรับมาเป็นภาษาไทยนานแล้ว แต่ในแง่ของการเขียน พบว่าเมื่อผู้ใช้ภาษาไทยต้องการทับศัพท์ภาษาอาหรับ รูปแบบการเขียนที่เลือกใช้ยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น กรณีการถ่ายทอดเสียงที่แตกต่างกัน ถึงแม้หน่วยงานกลางอย่างราชบัณฑิตยสถานจะกำหนดมาตรฐานมาแล้วก็ตาม ลักษณะดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยทางสังคม เช่น ภูมิหลังทางการศึกษา พื้นที่การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น (Jittima, 2011)

ภาษาอาหรับมีอิทธิพลต่อมุสลิมไทยไม่เพียงแต่ด้านการประกอบพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังมิมีบทบาทในวิถีชีวิตทั่วไป เช่น นำมาตั้งชื่อลูก ดังกรณีชาวไทยเชื้อสายมลายูในอำเภอเมืองนราธิวาส ตั้งชื่อลูกเป็นภาษาอาหรับ โดยมีสัดส่วนมากที่สุดถึง ร้อยละ 49.35 มากกว่าภาษาแม่ของตัวเองคือภาษามลายู หรือแม้แต่ภาษาราชการอย่างภาษาไทย เพราะได้รับอิทธิพลของการตั้งชื่อตามหลักการของศาสนาอิสลาม (Hasnida, 2018)

ในส่วนของหนังสือสอนภาษาอาหรับ แม้แต่ในประเทศอาหรับเอง ยังพบจุดบกพร่องหลายประการที่ควรแก้ไข เช่น กรณีศึกษาของประเทศแอลจีเรีย ที่แม้ว่าครูผู้สอนมีความพึงพอใจในคุณภาพโดยรวมของหนังสือ แต่ได้เสนอให้ปรับปรุงพัฒนา แก้ไขในเรื่องความทันสมัยและความน่าสนใจของหนังสือ ขนาดที่เหมาะสมกับอายุของผู้เรียน ลำดับของกิจกรรมก่อนและหลังเรียน ขนาดและความชัดเจนของตัวอักษร และการใส่สระในคำ (Tahrishi, 2014) แต่หากเป็นหนังสือหนังสือสำหรับการสอนภาษาอาหรับสำหรับผู้ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เช่น ควรให้ความสนใจกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการแต่งหนังสือในทุกระดับชั้น (Aynulfarbah, 2011) งานวิจัยของนุรไลลา (Nurtaila, 2016) ยังชี้ให้เห็นว่านอกจากผู้แต่งหนังสือการสอนภาษาอาหรับจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงทฤษฎีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมายก่อนที่จะคัดเลือกเนื้อที่เหมาะสมกับหนังสือแล้ว ยังจำเป็นต้องศึกษารูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและรูปแบบการประเมินผลที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียนของเขาอีกด้วย

ในส่วนของแนวทางพัฒนาหนังสือภาษาอาหรับ มีแนวทางเสนอแนะหลายรูปแบบ เช่น การใช้ปริบทเพื่อกำหนดบทสนทนา (ضوء المدخل السياقي) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสนุกไปกับการเรียนและสร้างบทสนทนาได้ง่ายยิ่งขึ้น (Mustawfir,

2019) หรือการใช้แนวทางการปูพื้นฐานทางความรู้ (المدخل العلمي) เพื่อพัฒนาและปรับปรุงหนังสือสอนภาษาอาหรับที่ใช้สอนในโรงเรียน (Ulfa, 2019) หรือการใช้วงความหมายซึ่งกล่าวถึงในลำดับถัดไป

6. ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์สามารถแยกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มคู่มือไวยากรณ์ และ (2) กลุ่มคู่มือศัพท์และบทสนทนา ในภาพรวม คู่มือบางเล่มใช้แนวทางแบบตำราเรียนในสถาบันการศึกษา โดยแยกเนื้อหาออกเป็น ส่วน ๆ เช่น ทักษะภาษาไวยากรณ์ บทอ่าน คู่มือบางเล่มใช้แนวทางแบบหนังสืออ่านเสริม โดยใช้เนื้อหาเป็นตัวดำเนินเรื่อง มุ่งนำเสนอเป็นลำดับตามที่ผู้แต่งวางไว้ นอกจากนี้ยังพบคู่มือแบบผสม โดยผสมระหว่างตำราเรียนและหนังสืออ่านเสริม ส่วนใหญ่มีลักษณะแบบหนังสือคือ ให้นำเนื้อหาเป็นตัวดำเนินเรื่อง แต่ยังมีแบบฝึกหัดเพื่อเสริมทักษะให้กับผู้เรียนโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 คู่มือไวยากรณ์อาหรับ

คู่มือเรียนไวยากรณ์อาหรับเป็นคู่มือที่มีเนื้อหาเน้นโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์และทฤษฎีหน่วยคำอาหรับ โครงสร้างเนื้อหาของผู้แต่งแต่ละท่าน แตกต่างกันตามจุดมุ่งหมาย และลำดับการนำเสนอ คู่มือบางเล่มนำเสนอตามลำดับขนาดของหน่วยทางภาษา โดยเริ่มจากหน่วยเล็กไปสู่หน่วยที่ใหญ่ขึ้น เช่น พยัญชนะ คำ ประโยค คู่มือบางเล่มอิงตามลำดับตำราไวยากรณ์อาหรับแบบดั้งเดิม คู่มือบางเล่มเป็นมีลักษณะเป็นงานแปล จึงมีลำดับเนื้อหาตามต้นฉบับ ในขณะที่บางเล่มมีโครงสร้างเนื้อหาคล้ายหนังสือแบบเรียนภาษา โดยนำเสนอเนื้อหาและทักษะภาษาด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน

ผู้วิจัยได้สำรวจรายการนิยาม หรือมโนทัศน์ในคู่มือที่เป็นกลุ่มตัวอย่างพบกลวิธีหลัก 3 แบบในการถ่ายทอดเป็นภาษาไทยได้แก่ (1) การแปล (2) การทับศัพท์ (3) การอธิบาย (4) การสรุปความ และ (5) แบบผสมซึ่งใช้มากกว่า 1 รูปแบบ บางครั้งพบ 2 กลวิธี หรือแม้กระทั่ง 3 กลวิธีในนิยามเดียวกัน ดังตารางที่ 3

ตาราง 3 ตัวอย่างกลวิธีในการนิยามมโนทัศน์ทางไวยากรณ์

มโนทัศน์	ตัวอย่างที่พบ	กลวิธี
الفعل الماضي	กริยาอดีตกาล	การแปล
جمع المذكر السالم	ญัมอ์ อัลมุชกัร อัชชาลิม	การทับศัพท์
التمييز	คำที่อธิบายความชัดเจนของคำก่อน	อธิบายความ
المضارع المنصوب و المضارع المجزوم	ประเภทของคำกริยาปัจจุบันและอนาคตกาล	สรุปความ
لا النافية للجنس	คำนามที่ตกหลัง “لا” ที่ใช้ปฏิเสธทั้งหมด	แบบผสม

กลวิธีต่าง ๆ ที่ผู้แต่งเลือกใช้มีข้อสังเกตที่น่าสนใจหลายประการ เช่น กลวิธีการแปลจะพบในมโนทัศน์พื้นฐานและสามารถเทียบกับภาษาไทยได้ตรง ๆ อย่าง ‘الفعل الماضي’ ที่แปลว่า ‘กริยาอดีตกาล’ ปรากฏในเกือบทุกกลุ่มตัวอย่าง สำหรับกลวิธีการทับศัพท์พบในมโนทัศน์ที่ผู้แต่งคิดว่าไม่มีคำแปลที่เหมาะสมหรือตรงกับแนวคิดไวยากรณ์อาหรับดั้งเดิม เช่น

คู่มือที่พิจารณาว่า ‘**حروف الجر**’ คือ ‘คำบุพบท’ จึงจะใช้กลวิธีการแปล ในขณะที่ บางคู่มือพิจารณาแยกออกไปว่า ‘**حروف**’ ในภาษาอาหรับมีหน้าที่กว้างกว่า ‘คำบุพบท’ จึงเลือกใช้กลวิธีทับศัพท์ว่า ‘อัล-ฮูรอฟ’ และแยกประเภทย่อยเป็นอีก 4 ชนิดได้แก่ คำบุพบท กริยาวิเศษณ์ คำสันธาน และคำอุทาน กลวิธีทับศัพท์ลักษณะเช่นนี้ คือการถ่ายทอดเสียง (transliteration) เป็นตัวเขียนไทย สำหรับกลวิธีอธิบายความ พบในโน้ตที่คนที่ไม่สามารถหาคำแปลในภาษาไทยได้ตรงตัว และไม่ต้องการใช้คำทับศัพท์ แต่ผู้แต่งต้องการสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจ ผู้แต่งบางท่านจึงเลือกใช้กลวิธีขยายความมโนทัศน์ดังกล่าว โดยสื่อออกมาในรูปของคำอธิบาย เช่น นิยาม ‘**التمييز**’ ว่า ‘คำที่อธิบายความชัดเจนของคำก่อน’ หรือนิยาม ‘**بديل**’ ว่า ‘คำแทนคำคำข้างหน้า’ จะสังเกตได้ว่ากลวิธีอธิบายความจะมีลักษณะเป็นข้อความขนาดยาวกว่าการแปลที่เป็นคำนามหรือนามวลี กลวิธีเช่นนี้ปรากฏแม้ในโน้ตที่คนที่สามารถแปลได้ เช่น ‘**الإضافة**’ สามารถแปลได้ว่า ‘การสนธิ’ คู่มือบางเล่มเลือกจะการใช้การอธิบายความว่า ‘การแสดงความเป็นเจ้าของโดยใช้คำสนธิกัน’

ในส่วนของกลวิธีสรุปความ ต่างกับการอธิบายความตรงที่ผู้แต่งไม่ต้องการเพิ่มรายละเอียดในโน้ตนั้น อาจเป็นเพราะต้องการเลี่ยงข้อความขนาดยาว หรือพิจารณาว่าสามารถสังเคราะห์หมายในโน้ตนั้นได้ในอีกแง่มุมหนึ่ง เช่น สรุปความ ‘**المعرف بأل**’ ว่า ‘คำนามที่มีอิลิฟลามนำหน้า’ จะเห็นได้ว่า การสรุปความดังกล่าวไม่ได้ยึดภาษาต้นฉบับในไวยากรณ์อาหรับเป็นหลัก โดยหากเป็นการแปลอาจสามารถแปลตรงตัวได้ว่า ‘คำวิสามัญนามด้วยอัล’ หรือ ‘คำนามเจาะจงด้วยอิลิฟลาม’ แต่ผู้แต่งเลือกสรุปความให้เข้าใจง่าย กระชับ เห็นภาพชัดเจน และถูกต้อง

อย่างไรก็ดี พบความไม่แน่นอนในการใช้นิยาม โดยผู้แต่งคนเดียวกันใช้คำเรียกมโนทัศน์ไม่เหมือนกันสลับกันไปมา เช่น นิยาม ‘**خبر**’ ว่า ‘ภาคแสดง’ ซึ่งเป็นกลวิธีการแปล แต่บางทีในคู่มือนิยามว่า ‘ข่าว’ ในขณะที่เมื่อกล่าวถึงมโนทัศน์ ‘**المبتدأ وخبره**’ กลับนิยามว่า ‘ประธานและข่าวของประธาน’ จากการวิเคราะห์กลวิธีแบบต่าง ๆ ที่ผู้แต่งเลือกใช้ ผู้วิจัยพิจารณาว่าสาเหตุส่วนหนึ่งที่พบความหลากหลาย และไม่ไปในทิศทางเดียวกัน ปัจจัยสำคัญมาจากมโนทัศน์พื้นฐานในไวยากรณ์อาหรับหลาย ๆ คำ มีกรอบแนวคิดที่แตกต่างจากไวยากรณ์ไทยและไวยากรณ์ภาษาอื่นที่คนไทยคุ้นเคยอย่างภาษาอังกฤษ ทำให้ไม่สามารถหาคำเทียบและสื่อความหมายได้อย่างสมบูรณ์

ในส่วนของการนำเสนอเนื้อหา พบกลวิธีหลัก 5 แบบในการอธิบายเนื้อหาได้แก่ (1) การพรรณนา (2) การยึดตามต้นฉบับ (3) การอธิบายเชิงหน้าที่ (4) รูปการใช้สำเร็จรูป และ (5) การแบ่งประเด็นย่อย ซึ่งมีตัวอย่างดังตาราง 4 ทั้งนี้ผู้แต่งแต่ละท่าน ไม่ได้ใช้เพียงกลวิธีเดียวในการอธิบายเนื้อหาไวยากรณ์ แต่เป็นการผสมกลวิธีแบบต่าง ๆ ตามลักษณะเนื้อหาและการพิจารณาของผู้แต่งแต่ละท่าน

ตาราง 4 ตัวอย่างกลวิธีอธิบายเนื้อหา

ประเด็น	ตัวอย่างที่พบ	กลวิธี
الحروف العلة	อักษรอ่อนแอหรือไม่ปกติ	การพรรณนา
خبر النواسخ حين يكون جملة أو شبه جملة	คอบรรณาชัคที่เป็นประโยคและคล้ายประโยค	การยึดตามต้นฉบับ
النواسخ	การเปลี่ยนแปลงของมูบตะดาและคอบัร	การอธิบายเชิงหน้าที่
ذلك، تلك	นั่น, โน่น คือ,,, !	การนำเสนอรูปการใช้สำเร็จรูป
مصدر	อาการนาม	การแบ่งประเด็นย่อย

กลวิธีที่หนึ่งคือ การพรรณนา เป็นกลวิธีพื้นฐานที่พบในตำราไวยากรณ์ทั่วไป โดยมุ่งอธิบายว่า มโนทัศน์ทางไวยากรณ์ต่าง ๆ คืออะไร มีลักษณะเช่นไร กลวิธีพรรณนาเหมาะสมกับการอธิบายหรือให้ความหมายมโนทัศน์ต่าง ๆ บ่อยครั้งปรากฏ

เป็นย่อหน้าแรกของเนื้อหาประเด็นต่าง ๆ ก่อนจะปรับไปสู่เนื้อหาส่วนอื่น เช่น คำศัพท์ ตัวอย่าง ประโยค เป็นต้น กลวิธีที่สอง คือ การยึดตามต้นฉบับ พบในคู่มือที่แปลหรือมีต้นฉบับมาจากภาษาอาหรับหรือภาษาอังกฤษ ส่วนการอธิบายมักใช้การแปลแบบคำต่อคำสมกับการทับศัพท์ กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้คล้ายกับการพรรณนา แต่ผู้แต่งยึดหนังสือหรือตำราต้นฉบับเป็นหลัก ไม่ต้องการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาทางไวยากรณ์เอง จึงทำให้เนื้อหาไม่ผิดพลาด แต่อาจยากสำหรับผู้อ่านที่เป็นบุคคลทั่วไป เพราะนอกจากต้องทำความเข้าใจเนื้อหาทางไวยากรณ์แล้ว ยังต้องทำความเข้าใจกับนิยามภาษาอาหรับไปด้วยในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ยังพบกลวิธีที่สามคือ การอธิบายเชิงหน้าที่ ซึ่งผู้แต่งไม่ได้แปลนิยามโดยตรง แต่มุ่งไปที่เนื้อหาเชิงหน้าที่ กลวิธีประเภทนี้ค่อนข้างให้ความสำคัญกับผู้อ่าน กล่าวคือผู้แต่งต้องสังเคราะห์ความเข้าใจและสื่อสารต่อผู้อ่านด้วยกับส่วนของตัวเอง อีกทั้งยังพยายามพัฒนาตัวเองจากไวยากรณ์พรรณนาที่มุ่งอธิบายว่า มโนทัศน์ต่าง ๆ ในภาษาอาหรับคืออะไร หันมามุ่งอธิบายว่ามโนทัศน์ต่าง ๆ ในภาษาอาหรับมีหน้าที่อย่างไร กลวิธีที่สี่ คือ การนำเสนอรูปการใช้สำเร็จรูป เป็นกลวิธีที่เน้นการประยุกต์ใช้มากกว่าเนื้อหา ซึ่งผู้แต่งอาจพิจารณาว่า การประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์โดยตรงกับผู้อ่านมากที่สุด กลวิธีเช่นนี้เน้นการใช้งานรูปภาษาเป็นหลัก แม้ผู้อ่านจะไม่ได้รับความรู้เชิงไวยากรณ์ลึกซึ้ง แต่จะรู้สึกว่าจะสามารถเรียนรู้ภาษาอาหรับได้ไม่ซับซ้อน และเห็นภาพการใช้ภาษาอย่างเป็นรูปธรรม และสุดท้าย กลวิธีที่ห้า คือ การแบ่งเป็นประเด็นย่อย เป็นกลวิธีคล้ายกับการพรรณนา แต่ปรับเนื้อหาให้กระชับขึ้น โดยแยกรายละเอียดออกเป็นประเด็นย่อย ๆ โดยแต่ละประเด็นย่อยมีเนื้อหาสั้นๆ แต่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง เช่น เมื่ออธิบาย ‘อาการนาม’ (مصدر) ผู้แต่งไม่ได้อธิบายเนื้อหาทั้งหมดในครั้งเดียว แต่แยกออกเป็นประเด็นย่อย ๆ ต่อเนื่องกัน เช่น ประเภทของอาการนาม หน้าที่ของอาการนาม เป็นต้น

จะสังเกตได้ว่า มีหลายปัจจัยส่งผลต่อการเลือกกลวิธีอธิบายเนื้อหา เช่น ระยะเวลาของการผลิตผลงาน เช่น ถ้าเป็นคู่มือเรียนภาษาอาหรับสมัยแรก ๆ อย่าง คู่มือไวยากรณ์อาหรับของ ส.วงศ์เสงี่ยมซึ่งแต่งใน พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นคู่มือภาษาอาหรับที่เขียนเป็นภาษาไทยเล่มแรก ๆ จะพบกลวิธีการยึดต้นฉบับ เพราะในช่วงเวลาดังกล่าว การเรียนการสอนภาษาอาหรับส่วนมากจะเรียนจากตำราภาษาอาหรับหรือภาษามลายู ทำให้นิยามหรือมโนทัศน์ทางไวยากรณ์ต่าง ๆ ยังไม่แพร่หลายเป็นภาษาไทย อีกทั้งผู้แต่งยังอาจพิจารณาว่าการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยขึ้นมา จะสื่อความหมายได้ไม่ตรงกับต้นฉบับจึงเลือกการยึดต้นฉบับเป็นหลัก ทั้งในระดับคำ เช่น การทับศัพท์ และในระดับประโยค เช่น การแปลแบบคำต่อคำ ต่างกับคู่มือที่แต่งขึ้นในระยะหลังเมื่อความเข้าใจภาษาอาหรับขยายตัวกว้างขึ้น ผู้แต่งจึงเริ่มนำเสนอด้วยสำนวนภาษาไทยของตนเอง

ปัจจัยด้านเนื้อหายังส่งผลต่อการเลือกกลวิธีอธิบายเนื้อหา กล่าวคือ ถ้าเนื้อหา มีลักษณะเป็นนิยามหรือมโนทัศน์ทางไวยากรณ์ เนื้อหาเช่นนี้เหมาะกับกลวิธีการพรรณนา แต่หากเป็นการนำเสนอตัวอย่างประกอบ ผู้แต่งมักเลือกการนำเสนอรูปการใช้สำเร็จรูป หรือในกรณีที่เนื้อหา มีขนาดยาวผู้แต่งมีแนวโน้มจะเลือกกลวิธีการแบ่งประเด็นย่อย ดังนั้น ในคู่มือหนึ่งเล่มหรือคู่มือหลายเล่มภายใต้ผู้แต่งคนเดียวกัน จึงอาจพบกลวิธีอธิบายเนื้อหาหลายกลวิธี

6.2 คู่มือสนทนาและศัพท์ภาษาอาหรับ

เนื้อหาภายในคู่มือศัพท์และคู่มือสนทนา ค่อนข้างหลากหลายมากกว่าคู่มือไวยากรณ์ คู่มือบางเล่มตระหนักถึงปัญหาการอ่านออกเสียงภาษา จึงเขียนคำอ่านภาษาไทยกำกับ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบข้อผิดพลาดในคู่มือ เช่น การใส่สระ การออกเสียง ซึ่งอาจจะท่อนว่าขาดกระบวนการตรวจสอบทางวิชาการ ในส่วนของการแปลความหมายมักใช้รูปแบบการแปลแบบเพื่ออาชีพ (professional translation) ซึ่งเป็นการแปลตามความต้องการของตลาด เน้นความเข้าใจในภาษาปลายทางเป็นหลักซึ่งก็คือภาษาไทย ต่างกับการแปลตามตัวอักษร (literal translation) ที่ปรากฏมากกว่าในคู่มือประเภทไวยากรณ์

อย่างไรก็ดี คู่มือบางเล่มนำเสนอเนื้อหาแต่ละบทแยกเป็นเอกเทศ ซึ่งเป็นไปได้ที่ผู้แต่งไม่ต้องการจัดบทสนทนาเป็นหมวดหมู่ หรือเรียงตามลำดับ เพราะต้องการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านเลือกอ่านเนื้อหาแต่ละบทอย่างอิสระตามความสนใจของตัวเอง ดังนั้น คู่มือสนทนาและศัพท์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่ศัพท์หรือบทสนทนาของคู่มือแต่ละเล่มลัดหล่นไม่เท่ากัน บางเล่มเน้นแค่ความสอดคล้องภายในบท แต่ไม่พิจารณาความสัมพันธ์ภายนอกกับบทอื่นในลำดับที่ติดกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า สาเหตุที่ทำให้การจัดเนื้อหาไม่เป็นไปตามกรอบของความหมายอย่างสมบูรณ์ สาเหตุมาจาก ขาดการวางโครงสร้างเนื้อหา และการตรวจทานต้นฉบับที่ดี ผู้แต่งบางท่านอาจพบว่า บางบทมีเนื้อหาน้อยเกินไป จึงนำเนื้อหาจากบทอื่นมาเติม ส่งผลให้แม้จะมีเนื้อหาเพิ่มเติม แต่ขาดความสัมพันธ์กัน หรือกรณีที่เนื้อหาบางบทมีมากเกินไป จึงตัดไปไว้ที่บทอื่นหรือแยกออกมาเป็นบทเอกเทศต่างหาก เช่น บางคู่มือมีหัวข้อ “คำสนทนาในร้านอาหารและร้านค้า” แต่ยังคงมีหัวข้อ “คำสนทนาเกี่ยวกับอาหาร” และหัวข้อ “คำสนทนาในร้านค้า” เป็นต้น ทั้งนี้ผู้แต่งอาจใช้หมายเลขเพื่อช่วยกำกับ เช่น บทสนทนาในร้านอาหาร 1 บทสนทนาในร้านอาหาร 2 และควรวางเนื้อหาที่สัมพันธ์กันไว้ในลำดับที่เรียงติดกัน

คู่มือสนทนายังใช้แนวทางสนทนาถาม-ตอบ (النص الحواري) เป็นหนึ่งในกลวิธีหลักที่ใช้ดำเนินและควบคุมเนื้อหา โดยสร้างสถานการณ์จำลองในการใช้ภาษาหรือการสื่อสาร กลวิธีนี้ส่งผลให้รูปแบบประโยคมีความหลากหลาย ทั้งประโยคคำถาม ประโยคคำตอบ ประโยคบอกเล่า ประโยคปฏิเสธ ซึ่งเป็นแนวทางการสอนภาษาต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ (Saidee, 2017, p. 38)

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าคู่มือภาษาอาหรับที่เน้นศัพท์และสนทนายังคงมีพื้นที่เปิดกว้างสำหรับตลาดผู้อ่านที่เป็นบุคคลทั่วไปในอนาคต เพราะมีลักษณะเป็นหนังสืออ่านเสริม สามารถปรับตัวได้ง่ายกว่าในแง่ของเนื้อหา โดยสามารถบูรณาการภาษาอาหรับเข้ากับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างวัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น ภาษาอาหรับในอัล-กุรอาน นิยามภาษาอาหรับในศาสนบัญญัติ เป็นต้น เช่นเดียวกับการนำเสนอในรูปแบบทักษะภาษาอาหรับเฉพาะทาง เช่น ภาษาอาหรับสำหรับมัคคุเทศก์หรือภาษาอาหรับเพื่อการบริการทางการแพทย์ เป็นต้น ต่างกับคู่มือเรียนภาษาอาหรับที่เน้นเนื้อหาทางไวยากรณ์ เพราะอาจถูกแทนที่ด้วยตำราเรียนจากสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะผลิตรายอย่างต่อเนื่องในอนาคต อีกทั้งยังแพร่หลายในกลุ่มผู้เรียนที่เป็นบุคคลทั่วไปและไม่ใช่มุสลิมมากกว่า เพราะมีมหาวิทยาลัยเป็นฐานการเผยแพร่และตีพิมพ์ นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่เนื้อหา พบว่ามีส่วนที่เนื้อหาซ้อนทับกันอยู่ โดยเฉพาะส่วนที่เป็นพื้นฐานภาษาอาหรับเบื้องต้น ดังนั้น ผู้อ่านจึงสามารถเลือกคู่มือในลักษณะเช่นนี้เพียงเล่มใดเล่มหนึ่งแทนเล่มอื่น ๆ ได้

6.3 แนวทางการพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป

ผู้วิจัยยังพบปัญหาในคู่มือเรียนภาษาอาหรับสำหรับคนทั่วไป 5 ประการ ได้แก่ (1) ไม่มีมาตรฐานกลางในการกำหนดคำแปลนิยามและมโนทัศน์ (2) ความไม่สม่ำเสมอในการใช้นิยามและมโนทัศน์ในภาษาอาหรับของผู้แต่ง (3) ไม่มีการวางโครงสร้างเนื้อหาอย่างเหมาะสม (4) ขาดการพัฒนาหรือปรับปรุงต้นฉบับเดิม และ (5) ขาดการตรวจทานทางวิชาการ ทั้งนี้ 2 ประการแรกพบในกลุ่มคู่มือเรียนไวยากรณ์ เพราะเป็นประเด็นการถ่ายทอดเนื้อหาทางทฤษฎีและเกี่ยวข้องกับคำนิยามทางวิชาการ ในขณะที่ประการที่ 3 พบในกลุ่มคู่มือสนทนาและศัพท์ เพราะต้องวางโครงสร้างเนื้อหาเองและยังต้องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาภายในบทและความเชื่อมโยงระหว่างบท ต่างกับคู่มือกลุ่มไวยากรณ์ที่มีโครงสร้างเนื้อหาอยู่ก่อนแล้วบางส่วน และมีลักษณะคล้ายกันจนสามารถปรับใช้ตามกันได้ ในส่วนของ ประการที่ 4 และ 5 เป็นปัญหาที่พบรวมในคู่มือเรียนทั้ง 2 กลุ่ม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางแก้ปัญหา 3 ประการ โดย 2 ประการแรกเป็นแนวทางเสนอแนะทางวิชาการ ได้แก่ แนวทางในการใช้คำนิยามและการเรียบเรียงเนื้อหา อีกหนึ่งประการเป็นแนวทางเสนอแนะด้านการจัดการ คือ แนวทางการตีพิมพ์ ควรตีพิมพ์ในสำนักพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการในวงกว้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประการที่ 1 ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหากำหนดคำแปลนิยามและมโนทัศน์ โดยให้กำหนดชื่อเรียกไว้ 2 ระดับให้เลือกใช้ คือ 1) นิยามหลักที่ถูกต้องตามหลักวิชาการโดยตรง และ 2) นิยามรองเพื่อใช้ทดแทนและเข้าใจได้ง่ายกว่าสำหรับบุคคลทั่วไป ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตาราง 3 ตัวอย่างข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนิยามและมโนทัศน์ทางวิชาการ

มโนทัศน์ภาษาอาหรับ	มโนทัศน์ทางวิชาการ	มโนทัศน์ทางเลือก
مبتدأ	ประธานในประโยคคำถาม	ภาคประธาน
خير	ส่วนเติมเต็มประธานในประโยคคำถาม	ภาคแสดง
حروف	คำไวยกรณ์	แยกตามหน้าที่ เช่น คำบุพบท (حروف الجر) หรือคำสันธาน (حروف العطف) เป็นต้น
حال	วิเศษณ์*	คำวิเศษณ์บรรยายสภาพ
تمييز	วิเศษณ์*	คำวิเศษณ์เจาะจง
صفة	คุณศัพท์*	คำขยายคำนาม
نواصب	คำกำกับกรกรรม (ในคำนาม) คำกับมาลาสมมุติ (ในกริยา)	ตัวกำหนดกรกรรม (ในคำนาม) ตัวกำหนดมาลา (ในกริยา)
جواز	คำกำกับมาลาคำสั่ง	ตัวกำหนดมาลา (ไม่ต้องแยกประเภทย่อยระหว่าง ‘نواصب’ กับ ‘جواز’)
كان وأخواتها	กริยาในหมวด ‘كان’	คำในกลุ่ม ‘كان’
إن وأخواتها	คำไวยกรณ์ในหมวด ‘إن’	คำในกลุ่ม ‘إن’

* ผู้วิจัยเล็งการเพิ่ม ‘คำ’ หน้า ‘คุณศัพท์’ และ ‘วิเศษณ์’ เพราะพิจารณาว่าในกรอบทฤษฎีไวยากรณ์อาหรับดั้งเดิม มโนทัศน์เหล่านี้ ไม่ใช่ ‘หมวดคำ’ แต่เป็น ‘หน้าที่ทางวากยสัมพันธ์’

ประการที่ 2 สำหรับแนวทางนำเสนอในการเรียบเรียงเนื้อหา อยู่บนพื้นฐานที่ว่า ผู้อ่านคู่มือเรียนภาษาอาหรับคือบุคคลทั่วไปที่ต้องการเข้าใจเนื้อหาพื้นฐานหรือเนื้อหาที่ใกล้บริบทการใช้งานจริง สำหรับกลุ่มคู่มือไวยากรณ์ ผู้แต่งอาจพิจารณาปรับแนวทางอธิบายเนื้อหาจากแนวทางไวยากรณ์พรรณนา (descriptive grammar) ที่เน้นการนำเสนอรายละเอียดทางภาษาให้ครบถ้วน และไวยากรณ์บัญญัติ (prescriptive grammar) ที่เน้นความถูกต้องของรูปภาษาอย่างเคร่งครัด มาสู่อธิบายภาษาตามแนวไวยากรณ์หน้าที่ (functional grammar) ที่เน้นการประยุกต์ใช้งานในบริบทจริงเป็นหลัก เพราะผู้อ่านส่วนใหญ่ต้องการเรียนรู้ภาษาอาหรับเพื่อเพิ่มทักษะให้กับตัวเอง ไม่ใช่ทฤษฎีไวยากรณ์เชิงลึก ทั้งนี้ ผู้แต่งสามารถปรับเนื้อหาใหม่ได้ โดยควรรวมบางประเด็นเพื่อลดความซับซ้อนทางเนื้อหา เช่น สามารถรวบรวมเนื้อหาบางส่วน ดังตัวอย่าง หัวข้อ ‘คำกริยาทั้ง 5’ (الأفعال الخمسة) สามารถอธิบายไปพร้อม ๆ กับกริยาดูอื่น ๆ ไม่จำเป็นต้องแยกออกมาเป็นบทเฉพาะ หรือสามารถข้ามเนื้อหาบางส่วนที่ไม่ปรากฏเป็นส่วนหลักในการใช้ภาษาจริง เช่น ‘ลักษณะของคำนาม’ (علامات الاسم)

เช่นเดียวกับการณิของรูปภาษาที่ปรากฏน้อย ผู้แต่งอาจละไว้ ไม่ต้องนำเสนอ เช่น คำปฏิเสธ ‘ลัมมา’ (لما) ซึ่งพบการใช้น้อยมาก ในขณะเดียวกัน ผู้แต่งอาจใช้เนื้อหาที่ซับซ้อนน้อยกว่าแทนที่ เช่น แทนที่เนื้อหา ‘กริยาแสดงความแปลกใจ’ (فعل العجب) ซึ่งมีรายละเอียดค่อนข้างมาก ด้วยประโยคสำเร็จรูป ‘ช่างเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า’ (ما شاء الله) หรือสำนวนอื่นที่เหมาะสม ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 4 สำหรับผู้แต่งที่ต้องการนำเสนอเนื้อหาเชิงทฤษฎีไวยากรณ์อาหรับ อาจทำแยกออกมาในรูปแบบหนังสืออ่านเสริม ที่เน้นทฤษฎีไวยากรณ์อาหรับโดยตรง

ตาราง 4 ตัวอย่างการนำเสนอรูปภาษาที่พบบ่อย

กลวิธี	รูปภาษาทั้งหมด	รูปแบบเสนอแนะ
นำเสนอรูปที่พบบ่อย	كان، صار، بات، ما برح، ما دام، أصبح ما انفك، ليس، أضحي، ما زال، ظل، ما فتئ	كان، صار، ما زال، ليس
ทดแทนด้วยมโนทัศน์ที่ซับซ้อนน้อยกว่า	المفعول فيه / المفعول لأجله	ใช้บุพบทลี في + اسم / لِ + اسم
ละการนำเสนอ	النذبة، الإغراء و التحذير	-
ใช้รูปภาษาสำเร็จรูป	فعل العجب	ما شاء الله

สำหรับกลุ่มคู่มือสนทนาและคำศัพท์ การเรียบเรียงเนื้อหาเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากเนื้อหาทางวิชาการ เนื่องจากคู่มือกลุ่มนี้มีเนื้อหาตอบโจทย์เฉพาะ ภายใต้หมวดศัพท์และวงความหมายตามวัตถุประสงค์ของคู่มือ เช่น เพื่อการท่องเที่ยว หรือเป็นคู่มือพกติดตัวพร้อมใช้ ลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้แต่งต้องวางเนื้อหาเองทั้งหมด ทั้งในแง่ของเนื้อหาแต่ละบท เนื้อหาระหว่างบท หมวดศัพท์ที่เกี่ยวข้อง คำศัพท์ในแต่ละหมวด ทั้งในแง่ของเนื้อหาและปริมาณ ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาการเรียบเรียงเนื้อหาคือปัญหาใหญ่ที่สุดของคู่มือกลุ่มสนทนาและศัพท์นอกเหนือจากปัญหาด้านวิชาการ ซึ่งอาจแก้ไขได้โดยการใช้วงความหมาย (semantic domain) กำหนดเนื้อหาและความสัมพันธ์ในแต่ละระดับ ในส่วนของศัพท์แต่ละคำ และประโยคที่ใช้ประกอบ อาจแก้ไขได้โดยการพัฒนาและประยุกต์ใช้คลังข้อมูลภาษา (corpus) ในการรวบรวมคำที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา รวมถึงการใช้อภิธานตรชนิ (concordance) เพื่อค้นหาคำหรือประโยคที่ปรากฏร่วมกัน (collocations) เครื่องมือดังกล่าวแม้จะเป็นเรื่องใหม่สำหรับวงการภาษาอาหรับในประเทศไทย แต่ได้กลายเป็นมาตรฐานปกติไปแล้วในภาษาต่างประเทศภาษาอื่น ๆ ในระยะเริ่มต้นอาจใช้คลังข้อมูลฟรีที่มีอยู่แล้ว เช่น เว็บไซต์ arabicorpus.byu.edu (<https://arabicorpus.byu.edu/>) หรือเว็บไซต์ www.bibalex.org (<https://www.bibalex.org/>) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคู่มือกลุ่มสนทนาและศัพท์มีความท้าทายและต้องการการปรับตัวมากกว่าคู่มือกลุ่มไวยากรณ์ เพราะลักษณะเนื้อหาที่หลากหลาย แต่ต้องตอบโจทย์ผู้เรียนแต่ละกลุ่มให้ตรงจุด

ในส่วนของแนวทางเสนอแนะด้านการจัดการแก้ปัญหาอีก 3 ประการที่เหลือคือ ความไม่สม่ำเสมอในการใช้นิยามและมโนทัศน์ในภาษาอาหรับของผู้แต่ง ขาดการพัฒนาหรือปรับปรุงต้นฉบับเดิม และขาดการตรวจทานทางวิชาการ สามารถแก้ไขได้โดยการพัฒนาต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ ซึ่งประกอบด้วย การตรวจทานทางวิชาการโดยอาจตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้แต่งคู่มือบางท่านกระทำอยู่แล้ว แต่เป็นระบบเปิด ต่างกับระบบที่ปิดทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งผู้ตรวจทานและผู้แต่ง (double-blind) อย่างที่นิยมใช้และเป็นมาตรฐานในวารสารวิชาการ และอาจเลือกพิมพ์ที่สำนักพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับในแวดวงวิชาการ มีผู้พิสูจน์อักษรและตรวจต้นฉบับ เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้การตีพิมพ์ในสำนักพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับในแวดวงวิชาการ สามารถช่วยพัฒนาต้นฉบับให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ สำนักพิมพ์บางแห่งมีความเข้มงวดในการ

ตรวจต้นฉบับ พิสูจน์อักษร ช่วยออกแบบหน้าปกและรูปเล่ม รวมทั้งมีกองบรรณาธิการเพื่อให้คำแนะนำกับผู้เขียน ดังนั้นการตีพิมพ์ในสำนักพิมพ์ทางวิชาการสามารถแก้ปัญหาทั้งที่พบในต้นฉบับ ส่งผลให้มีการปรับปรุงต้นฉบับทุกครั้งก่อนตีพิมพ์ การตีพิมพ์ในสำนักพิมพ์ที่เข้มงวดทางวิชาการยังส่งผลดีกลับไปยังผู้แต่ง เพราะผู้แต่งต้องตรวจทาน และพัฒนาต้นฉบับของตนให้ถูกต้องทางวิชาการ บ่อยครั้งที่สำนักพิมพ์มีเครือข่ายทางวิชาการ โดยเฉพาะสำนักพิมพ์ที่อยู่ในเครือสถาบันอุดมศึกษาเพราะเป็นช่องทางให้นักวิชาการในสถาบันผลิตผลงาน จึงเป็นแหล่งรวมนักวิชาการจากหลายสาขา และสามารถแนะนำผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยพัฒนาต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์

7. สรุป

ปัญหาที่พบในคู่มือเรียนภาษาอาหรับ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาสืบเนื่องจากบริบทที่เปลี่ยนไป ทั้งกลุ่มผู้อ่านที่ขยายตัวออกไปครอบคลุมผู้อ่านที่เป็นบุคคลทั่วไปไม่ใช่มุสลิม ไม่มีพื้นฐานการอ่านออกเสียงภาษาอาหรับและการเขียนอาหรับเบื้องต้น ไม่คุ้นกับวัฒนธรรมอาหรับในแง่มุมต่าง ๆ และไม่คุ้นเคยกับการทับศัพท์ภาษาอาหรับในการอธิบายเนื้อหา ในขณะเดียวกัน ผู้แต่งคู่มือเองก็ไม่คุ้นเคยการถ่ายทอดเนื้อหาการเรียนการสอนภาษาอาหรับสำหรับบุคคลทั่วไป ไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาภาษาอาหรับเข้ากับภาษาไทย เพราะกรอบแนวคิดไวยากรณ์อาหรับดั้งเดิม แตกต่างกับชุดความรู้ไวยากรณ์ที่บุคคลทั่วไปคุ้นเคย เช่นเดียวกันคู่มือเรียนภาษาอาหรับก็ยังมีขายจำกัดอยู่ในตลาดหนังสือมุสลิม ไม่ได้วางขายในตลาดหนังสือทั่วไปอย่างแพร่หลาย ทำให้กระบวนการจัดพิมพ์ยังไม่เข้มงวดและเป็นมาตรฐานเท่าที่ควร ดังนั้น แนวทางพัฒนาคู่มือเรียนภาษาอาหรับจึงต้องกระทำกันทั้งในส่วนที่เป็นวิชาการ เช่น กลวิธีการนิยามมโนทัศน์ การเรียบเรียงและวางโครงสร้างเนื้อหาควบคู่กับส่วนที่เป็นการจัดการ เช่น การพัฒนาต้นฉบับและการตีพิมพ์

8. อภิปรายผล

การวิจัยนี้ได้แสดงนัยยะทางประวัติศาสตร์การเรียนภาษาอาหรับในประเทศไทย ผ่านคู่มือเรียนภาษาอาหรับที่เป็นภาษาไทย โดยเริ่มจากการแปลต้นฉบับจากภาษาอื่น การอ้างอิง และไปถึงจุดที่นักวิชาการสามารถสร้างผลงานขึ้นได้เอง ซึ่งหากเปรียบเทียบกับ การแปลคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นภาษาไทยครั้งแรกใน พ.ศ. 2494 โดยอัลฮิสาหุสสามค คู่มือเรียนภาษาอาหรับของผู้แต่งอิมรอน มะกูดี ใน พ.ศ. 2520 จึงถือว่าเป็นหมุดหมายสำคัญของการเรียนการสอนภาษาอาหรับที่เป็นภาษาไทย ซึ่งในอดีตมุสลิมไทยมักนิยมเรียนภาษาอาหรับจากตำราภาษามลายูหรือจากตำราภาษาอาหรับโดยตรง งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการเติมเต็มงานของอดิศักดิ์ นุซมี และอับดุลเลาะ การินา (Adisak & Abdullah, 2017) ที่ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมแปลคัมภีร์อัล-กุรอานฉบับภาษาไทย โดยร่วมฉายภาพปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยและภาษาอาหรับผ่านกระบวนการแปลและสิ่งพิมพ์

ในแง่ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรม งานวิจัยชิ้นนี้ยังแสดงปรากฏการณ์การสัมผัสระหว่างภาษาอาหรับกับภาษาไทยในรูปแบบคู่มือเรียนภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นอีกแง่มุมหนึ่งนอกเหนือจากค่านิยมในการตั้งชื่อในงานของฮัสนิดา สมาฮูน (Hasnida, 2018) การใช้คำทับศัพท์ภาษาอาหรับในภาษาไทยของนักวิชาการศาสนาในงานของจิตติมา จรกา (Jittima, 2011) และการ

ปนภาษาอาหรับในหนังสือคำสอนศาสนาอิสลามในแง่ของการปรากฏและทัศนคติของผู้พูดภาษาไทยในงานของซัลมาน ดาราฉาย (Salman, 2014, 2016) โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอและวิเคราะห์กลวิธีที่ผู้แต่งเลือกใช้เมื่อต้องการถ่ายทอดความหมายจากภาษาอาหรับเป็นภาษาไทย ทั้งการแปล การทับศัพท์ การอธิบายความ การสรุปความ หรือแม้แต่การใช้นามากกว่าหนึ่งกลวิธีผสมกัน

ในทางทฤษฎีการสอนภาษาและกลวิธีนำเสนอเนื้อหา ความสัมพันธ์ด้านวงศัพท์มีส่วนช่วยในการออกแบบและวางโครงสร้างเนื้อหาเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมความหมายเพื่อประยุกต์ใช้ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาให้กับงานเชิงทฤษฎีและประยุกต์ก่อนหน้านี้ เช่น งานของตะห์รีชี (Tahrishi, 2014) งานของอัยนุลฟารฮะห์ (Aynulfarhah, 2011) และงานของนุรไลลา (Nurlaila, 2016) โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ในระดับประโยค

9. ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอภาพรวมของคู่มือเรียนภาษาอาหรับทั้งในแง่ของปัญหา และแนวทางพัฒนาซึ่งเป็นข้อเสนอแนะแก่ทั้งผู้แต่งคู่มือ และผู้สอนภาษาอาหรับ รวมถึงหน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อาหรับ นอกจากนี้การเรียนการสอนภาษาอาหรับควรคำนึงถึงกลุ่มบุคคลทั่วไปที่มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นในอนาคต ในแง่ความเหมาะสมของหนังสือ ตำรา สื่อการเรียนรู้ และกลวิธีการสอน

ในแง่ของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทาง และขยายผลการศึกษาโดยเปลี่ยนกรณีศึกษาเป็นการศึกษาวิเคราะห์คู่มือเรียนภาษาอื่น ๆ โดยเฉพาะคู่มือเรียนภาษาที่เป็นหนังสืออ่านเสริมและไม่ใช่วิธีหลักที่ใช้ในสถาบันการศึกษา โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับบุคคลทั่วไปในฐานะกลุ่มผู้อ่านหลัก

นอกจากนี้ การวิจัยการเรียนการสอนภาษา โดยใช้บุคคลทั่วไปเป็นเป้าหมายการศึกษา ยังสามารถศึกษาได้ในหลายแง่มุม เช่น การแปลภาษา พัฒนาการเรียนรู้ภาษาที่สอง หรือการพัฒนาสื่อการสอนภาษาสำหรับผู้สนใจ เช่นเดียวกัน ยังสามารถศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาคู่มือเรียนภาษาอาหรับที่เป็นภาษาไทยกับคู่มือเรียนภาษาอาหรับที่เป็นภาษาอื่น เช่น ภาษามลายูแบบยาวี ภาษามาลาเลเชีย หรือ ภาษาอินโดนีเซีย เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- Adisak Nuchmee & Abdullah Karena อติศักดิ์ นุชมี และอับดุลเลาะ การ์รีนา. (2017). Kan sueksa wikro wanakom kan plae kamphi Al-quran chabab phasa Thai dan lak sattha to phranam lae khunnalaksana khong Allah การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมการแปลคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาไทยด้านหลักศรัทธาต่อพระนามและคุณลักษณะของอัลลอฮ์ [An analytical study of literary translation of the Thai version of the Holy al-Qur'an regarding the faith toward names and characteristics of Allah]. *Warasarn Al-Hikmah, Mahawitthayalai Fatoni* วารสารอัล-ฮิกมะฮ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี [Al-Hikmah Journal, Fatoni University], 7(14), 23-33. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HIKMAH/article/view/113040>
- Department of Health Service Support กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2016). *Yutthasat kan phatthana pratet Thai hai pen sun klang sukaphap nana chat (Medical Hub) (por sor 2560-2569)* ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) (พ.ศ. 2560-2569) [The strategic development for Thailand to be international health center (Medical Hub) (2560–2569 B.E.)]. <https://hss.moph.go.th/fileupload/2560-102.pdf>
- Dulyawit Naknawa ดุลยวิทย์ นาคนาวา. (2018). Khwam khao chai to sangkom phuchai phasa nai kan son phasa Arab: Praden phawa tawipat ความเข้าใจต่อสังคมผู้ใช้ภาษาในการสอนภาษาอาหรับ: ประเด็นภาวะทวิภาษา. [The insight of language community into teaching Arabic language: The issue of diglossia]. In Pawinun, Prapat (Ed.). *Rai-gnan suepnueang kan prachum wichakan lae phon-ngan wichai sakha manutsat lae sangkomsat khrang thi 12* รายงานสืบเนื่องการประชุมเสนอผลงานวิชาการและผลงานวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 12 [The proceeding report in human science and social science 12th] (pp. 39-56). Faculty of Humanity, Ramkhamhaeng University.
- Hasnida Samaun ฮัสนีดา สماعيل. (2018). Khaniyom lae khwammai nai kan tangchue khong chao Thai Muslim chueasai Malayu nai Amphoe Mueang Narathiwat ค่านิยมและความหมายในการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในอำเภอเมืองนราธิวาส [The values and meanings in naming of Thai Muslims with Malaysian race in Muang District, Narathiwat]. *Warasarn wichakan khana manutsayasad lae sangkomsat* วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ [Journal of Humanities and Social Sciences], 14(2), 105-143. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/eJHUSO/article/view/164033>
- Jittima Joraka จิตติมา จรกา. (2011). *Kan suksa cheng wikroh laksana kan chai kam tab sab phasa arab nai phasa thai khong nak wichakan sasna nai krungthepmahanakon* การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลักษณะการใช้คำทับศัพท์ภาษาอาหรับในภาษาไทยของนักวิชาการศาสนาอิสลามในเขตกรุงเทพมหานคร [Analysis of Using Transliterate Words into the Arabic Language of Islamic Academician in Bangkok] [Master's Thesis, Srinakharinwirot University]. DSpace Repository. <https://ir.swu.ac.th/xmlui/handle/123456789/3871>
- Kasikorn Research Center ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2016). Medical tourism yang to to-nueang poet okat rongphayaban ekachon khayai than lukka tangchat. Medical Tourism ยังโตต่อเนื่องเปิดโอกาสโรงพยาบาลเอกชนขยายฐานลูกค้าต่างชาติ [Medical Tourism continue to grow, giving private hospitals the

- opportunity to expand their foreign customer base]. *Kraseatat* กระแสทรรศน์ [Trend Perspective], 22(2721), Retrieved September 19, 2019, from <https://kasikonresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/35123.aspx>
- Nisarath Abdullah นิสารัตน์ อับดุลเลาะห์. (2010). *Priaptiap khwammai kam phasa Arab kab khwammai kamyuem phasa Arab nai phasa Thai: Korani sueksa kan chai khamyuem phasa Arab khong khon Thai-Muslim nai patchuban* เปรียบเทียบความหมายคำภาษาอาหรับกับความหมายคำยืมภาษาอาหรับในภาษาไทย: กรณีศึกษาการใช้คำยืมภาษาอาหรับของคนไทย-มุสลิมในปัจจุบัน [A comparative study of the meaning of Arabic words and Arabic loanwords in Thai: A case study the use of the present-day Muslim-Thais] [Master's thesis, Kasetsart University]. Digital Research Information Center. <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/266733>
- Romyi Morhi รอมียี มอหิ. (2017). *Khwam tong kan nai kan sueksa to sakha wicha phasa Arab nai radap udom sueksa khong nakrian nai phuenthi sam changwat chaidean tai pi por sor 2559-2560* ความต้องการในการศึกษาต่อสาขาวิชาภาษาอาหรับในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ปี พ.ศ. 2559-2560 [Student's needs of pursuing higher education in Arabic language program in three Southern provinces of Thailand, 2016-2017 A.D.]. In *The 4th YRU national and international conference in Islamic education and educational development* (The 4th YRU-IEED 2017: Future and challenge) (pp. 761-773). Master of Education Teaching Islamic Education Program, Yala Rajabhat University. <http://wb.yru.ac.th/xmlui/handle/yrui/5151>
- Salman Darachai ซัลมาน ดาราดาย. (2014). *Kan pon phasa Arab nai nang sue kamson satsana Islam* การปนภาษาอาหรับในหนังสือคำสอนศาสนาอิสลาม [Thai-Arabic language mixing in Islamic texts]. *Warasarn kasem bundit* วารสารเกษมบัณฑิต [Kasem Bundit Journal], 15(1), 93-105. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jkbu/article/view/25265>
- Salman Darachai ซัลมาน ดาราดาย. (2016). *Tasna khati to kan pon phasa Arab nai nang sue kamson satsana Islam phasa Thai* ทศนคติต่อการปนภาษาอาหรับในหนังสือคำสอนศาสนาอิสลามภาษาไทย [Attitudes towards Arabic code mixing in Islamic texts in Thai]. *Warasarn kasem bundit* วารสารเกษมบัณฑิต [Kasem Bundit Journal], 17(1), 195-210. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jkbu/article/view/58846>
- Sarika Khasuwan สาริกา คำสุวรรณ. (2017). *Phruetikam kan chai borikan thang kan phaet nai pratet Thai khong nak thongthiao choeng sukaphap chak tawan-ook klang: Mummong chak phu hai borikan thang kan phaet* พฤติกรรมการใช้บริการทางการแพทย์ในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากตะวันออกกลาง: มุมมองจากผู้ให้บริการทางการแพทย์ [Usage behavior of medical services in Thailand among medical tourists from the Middle-East region: Perception of medical service providers]. *Warasarn kasetsart thurakit prayuk* วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์ [Kasetsart Applied Business Journal], 11(14), 53-76.

ภาษาต่างประเทศ

- Aynulfarḥah, A. عبد الرحمن (2011). *ladah l-nadhar fi Usus Idad Kitab Talim l-lughah l-arabiyah li-ghayri l-natigina bi-ha*. إعادة النظر في أسس إعداد كتاب تعليم اللغة العربية لغير الناطقين بها [Revise in fundamention in preparing Arabic teaching book for non-speakers]. In *Annual conference for postgraduate student in Islamic revealed knowledge and human science* (pp. 1-9). IIUM Press.
- Diller, A. & Khanittanan, W. (2009). Thai. In K. Versteegh, M. Eid, A. Elgibali, M. Woidich & L. A. Zaborski (Eds.), *Encyclopedia of Arabic language and linguistics* (Vol. 4) (pp. 476-477). Brill.
- Mustawfir مستوفر (2019). *Tatwir Kitab l-muhadathah ala daw l-madkhal l-siyaqi li-l- marhalah l-mubtadiyah fi talim l-lughah l-arabiyah bi-mahad l-azhar kalang biru malang*. تطوير كتاب المحادثة على ضوء المدخل السياقي للمرحلة المبتدئة في تعليم اللغة العربية بمعهد الأزهار كارنج بلوسو مالانج [The development of conversation book on the context introduction for primary school in teaching Arabic in Azhar Kalang Biru Malang Institute]. [Master's thesis, Islamic Government Mawлана Ibrahim University]. <http://etheses.uin-malang.ac.id/15934/>
- Nurlaila. نور ليلي (2016). *Usus Tasmim Madah Talimiyah li-Talim Maharah l-Kalam*. أسس تصميم مادة تعليمية لتعليم مهارة الكلام [The fundamention in teaching subject design for teaching speaking skill]. *Hikmah Journal for Education and Religious*, 9(2), 407-422.
- Saidee, N. (2017). *Teaching dialogic text in writing the Arabic language for the fourth year average - a model*. [Unpublished master's thesis]. Faculté des lettres et des langues. Université 8 mai 1945 Guelma.
- Tahrishi, A. تحريشي، عبد الحفيظ (2014). *Jawdah tasmim l-kitab l-madrasi fi l-manhumah l-tarbawiyah kitab l-lughat l-arabiyah lil-sanah l-rabiah ibtidaīyah anmudhajan*. جودة تصميم الكتاب المدرسي في المنظومة التربوية كتاب اللغة العربية للسنة الرابعة ابتدائي أنموذجًا [The quality in designing school book in Arabic teaching book for case of 4th primary]. *Al-Isha Journal*, 2, 161-174.
- Ulfa, M. ألفتى، مرحمة (2019). *Tatwir kitab talim l-lughat l-arabiyah ala asas l-madkhal l-ilmi fi l-madrasah l-muhammadiyah l-mutawassitah l-ammah bakanbazuw riyaw*. تطوير كتاب تعليم اللغة العربية على أساس المدخل العلمي في المدرسة المحمدية المتوسطة العامة باكنبازو رياو [The development Arabic teaching book on the fundamention of knowledge introduction in Muhamadiyah General Secondary School in Bakanbazuw Riyaw]. *Academia Journal*, 15(2), 136-145.